

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1946

<https://hdl.handle.net/1874/9561>

JAARBOEKJE
VAN HET
OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP
„NIFTARLAKE”
1946

ELECTR. DRUKKERIJ H. J. SMITS
OUDE GRACHT 231 — UTRECHT

1871

1871

1871

L. S.

Mochten wij bij het verschijnen van het vorige Jaarboekje 1945 spreken van een Herrijzend Niftarlake, thans durven wij met het oog op den omvang der Bijdragen weer zeggen: Niftarlake groeit weer, Niftarlake bloeit weer. Laten wij hopen dat de magere periode onder de bezettingsjaren 1940—1945, moge gevolgd worden door een reeks van steeds dikker wordende jaargangen.

De Redactie dankt daarom de oude en getrouwe medewerkers en doet een beroep op nieuwere en jongere krachten om het peil hoog te houden en de belangstelling onzer leden en lezers te blijven trekken.

De Redactie.

Beschermerheer.

Jhr. Mr. Dr. L. H. N. BOSCH RIDDER VAN ROSENTHAL.

Bestuur.

Dr. Mr. J. W. Verburgt, Wassenaar, Voorzitter.
Mej. W. F. Grevenstuk, Baambrugge, Secretaresse.
J. D. Bastert, Breukelen, Penningmeester.
G. J. Weyland Jr., Loenen aan de Vecht, Bibliothecaris.
Pastoor A. E. Rientjes, Maarssen.

}
Dagelijksch
Bestuur.

E. G. Wentink, Naarden.
Dr. J. J. F. Steyling, Maartensdijk.
J. Trouw, te Abcoude.
Jhr. Dr. L. H. Quarles van Ufford, Breukelen.
A. H. Doude van Troostwijk, Breukelen.
Ir. J. Loeff, Oud-Loosdrecht.
Pastoor L. J. van der Heyden, Utrecht.

Redactie Jaarboekje

Dr. Mr. J. W. Verburgt, Wassenaar.
Pastoor A. E. Rientjes, Maarssen.
Mej. W. F. Grevenstuk, Baambrugge.

LEDEN.

Aalsmeer:

Bax, H.

Abcoude:

Bentinck, Mr. S. P. Baron

Doorn, Dr. A. van

Gortel, Dr. J. H. van

Graaf, J. H. de

Pape, W. F.

Rooswinkel, Deken J. C.

Timmer, Notaris Ph. W.

Trouw, J.

Veldman-v. Cruyssen, Mevr.

A. G.

Veltman, Mej. Leida

Vis-Völcker, Mevr. C. A.

L. M.

Wijngaardt, Piet van

Alblasserdam:

Sirag, Ds. W.

Almelo:

Wolters, H. L.

Amersfoort:

Adriaans, G.

Balbian Verster,, Mej. I. I.

Polak-Benders, Mevr. Dr.

Amsterdam:

Aa, O. L. van der

Altena, Chr.

Bergh, Th. P. van den

Booy, H.

Bouman, Prof. Dr. K. H.

Broek, A. A. ten

Bussy, Mr. A. le Cosquino de

Duyckeren, Ds. F. L. van

Duyvensz, Fr.

Hoorn, Th. van

Hoss, F.

Kater, P. A.

Koert van der Linden, J. W.

Koninklijk Oudheidkundig

Genootschap

Laag, A. H. van der

Lange, C. V. Allert de

Leuven, W. van

Moes-van Delft, Mevr. H.

Post, W. J.

Roosenschoon, J. H.

Schoorl, A.

Tienhoven, Mr. P. G. van

Vondel," N.V. Uitg. Mij.

„Joost van den.

Warners, F. A.

Zegers Jr., J.

Ankeveen:

Harinxma thoe Slooten,

B. A. Ph. Baron van

Houbolt, P.

Apeldoorn:

Tombe, Mr. A. L. des

Arnhem:

Ven, Dr. A. J. v. d.

Baambrugge:

Borst, Th. C.

Grevenstuk, Mej. W. F.

Lee, Mej. E. van der

Plas, J. van der

Royaards, J. J.

Weyel-van Buren, Mevr. M.

Baarn:

Tegelberg, P. E.

Batavia:

Grevenstuk, Prof. Dr. A.

De Bilt:

Nicolas Jr., E. A. J. H.

Troostwijk, D. W. Doude van

Bilthoven:

Deirkauf, C. J. N.

MacLaine Pont, W. P.

MacLaine Pont-Stork,

Mevr. A. W.

Breukelen:

Bastert, J. D.

Bianchi-Wüstenhoff,

Mevr. C. E.

Colenbrander-Hoekstra,

Mevr. A. H.

Colenbrander, Henk.

Colenbrander-Overhoff,

Mevr. M.

Colenbrander- Mr. J. W.

Mevr. M.

Cornet, J. W. G.

Dop, H. R. van

Freitag, F. J. de

Ginkel, Mr. H. C. L. van

Goeman Borgesius-Blommers,

Mevr.

Graaf Wz., E. de

Grift Herms, van der

Grijs, Ev. C. D. de

Grijs-Struving, Mevr. J. W. de

Haars, Mej. Mr. E. A.

Hoekstra-Bouman,

Mevr. Wed. G. C.

Horst, A. van der

Hul-Steenhuisen, Mevr. v. d.

Joncheere, C. de

Jong, J. de

Kasteleyn, J.

Korthagen-van Til, Mevr. E.

Leisink, Pastoor J. B.

Matthes-Varossieau,

Mevr. C. W.

Matthes, Hans

Moen, W. C.

Molenkamp, J.

Overhoff-Nieuwenhuys,

Mevr. M. M.

Parker Verboom, Mej. W. H.

Quarles van Ufford,

Jhr. Dr. L. H.

Ragay, L. J.

Remijnse, Prof. Dr. J. G.

Roëll, Jhr. Mr. H. H.

Schmedding-Verbrugghen,

Mevr. W. Th. C.

Schoonderwoerd, W.

Schuurman, P. C.

Snoo, Dr. K. de

Thies, Mevr.

Troostwijk, A. H. Doude van

Verkade, E. G.

Vis-Honig, Mevr. A.

Vis, Mej. Ag.

Vis Sr., Gerbrand

Vis Jr., Gerbrand

Vlug, H. M.

Vor der Hake, J. J. G.

Vries-Verbrugghen,

Mevr. C. W. de

Bussum:

Ahrend, J.

Ahrend-v. Gemund, Mevr. M.

Benders, Mej. M.

Marle, Dr. F. G. van

Nordemann, J. G.

Culemborg:

Bemmel, A. A. van

Driebergen:

Beaufort, Jhr. P. P. de

Clifford Kocq van Breugel,
Jhr. Mr. Dr. J. R.

's-Graveland:

Boéré, Dr. L. A.

Bonga, G. A.

Dedel, Jhr. Mr. C.

Harinxma thoe Slooten,

Mr. D. J. A. Baron van
Schimmelpenninck, G. Graaf

's-Gravenhage:

Ansoul, G. C.

Bak, Mr. A. G.

Bak, J. P.

Bureau van de Rijkscommissie
van de Monumenten

Middelberg, Mr. G. A. A.

Velsen-Metzelaar,

Mevr. W. L. van

Groningen:

Schoemaker, Pastoor F. J.

Haarlem:

Emmeriks, L.

Geursen-Blaauw, Mevr. H. G.

Maarschalk, C.

Heemstede:

Koomans, Dr. W. H.

Hilversum:

Bree, D. de

Bruggen, Ds. J. van

Frank, Deken H. F.

Metzelaar, C.

Notten, Mej. W. L. van

Pos, Mej. A. G.

Smorenborg, J. M.

Kortenhoef:

„Curtevenne”, Stichting
Nes van Meerkerk, J. S. van

Krommenie:

Walbeek, P. van

Laren:

Boetzelaar, R. W. C.

Baron van

Raven, M.

Leiden:

Lvcas Society, St.

Loenen a. d. Vecht:

Dokkum, G. J.

Gameira, Mej. S.

Hengeveld, Dr. A.

Jongh, Dr. M. A. de

Kappeyne van de Coppello,

Mr. Dr. N. J. C. M.

Kempen, Nots. J. M. C. van

Tervooren, H. A. P. M.

Troostwijk, Mr. W. I.

Doude v.

Uden Masman, H.

Weyland Jr., G. J.

Loenersloot:

Kalfi Az., G.

Middelberg Jr., E

Loosdrecht:

Beusekom-van Foreest,

Mevr. Wed. Mr. F. van

Erdman, Mr. R. H.

Kappenye van de Coppello-

Wijgers, Mevr.

Loefi Jr., J.

Sondaar, L. H.

Swinderen, Jhr. Q. J. van

Troostwijk, Mr. J. H. V. A.

Doude van

Voogsgeerd, W. J.

Wieringen, Dr. C. W. van

Lunteren:

Hoop van Slochteren,

Mr. M. P. van der

Maarszen:

Alta, T. P.

VIII

Alta-Osieck, Mevr. W.
 Dorp, C. van
 Haselen, Mr. J. van
 Hoekstra, Dr. Sj.
 Homan van der Heide, J.
 Kooy, Ds. A. van der
 Pittet-van Linge, Mevr. J. C.
 Rientjes, Pastoor A. E.
 Rijsterborgh, C. J.
 Scheuer, Mr. H. J.
 Servaas, J. N.
 Stevenhagen, H. J.
 Suringar, J. P. R.
 Vader, Nots. H. P.
 Vrijdag, E. E.
 Vrijdag-Meertens, Mevr.
 Wymstra, W.
 Zindel-Odé, Mevr. P. C.

Maarsseveen:
 Huydecoper-van Maarsse-
 veen, Jhr. J.

Maartensdijk:
 Bogaard, P. H.
 Steyling, Dr. J. J. F.

Mijdrecht:
 Broerse, Mej. C. J.
 Heyden, H. J. van der

Naarden:
 Oudenniel, C. G. van
 Verburgt, Dr. G.
 Wentink, E. G.

Nederhorst den Berg:
 Kremer, E.
 Krol, J. J. F.
 Pos-Kofoed, Mevr. C. A.
 Voorn, G. A. van der

Nieuwersluis:
 Blankenberg, B. H.

Blijdenstein-Cruys,
 Mevr. Wed. Th. W.

Nigtevecht:
 Hennipman, C.
 Metselaar, D.s C.
 Wees, G. A. van

Noordwijk Binnen:
 Wieder Jr., F. C.

Nijmegen:
 Lindenhout, H. J. van 't

Oosterbeek:
 Beusekom, Mr. E. van

Ouderkerk a. d. A.
 Witsel, B.

Oudewater:
 Boer, A. W. den

Overveen:
 Warnaars, H. B. S.

Rotterdam:
 Bastert, J. N.
 'Bibliotheek en Leesza-
 len der Gemeente
 Martini Buys, Jhr. P. H. A.

Rossum:
 Meijer, A. F. van Goelst

Rijswijk:
 Geertsema, W. H.
 Monté, Mevr. A.

Soest:
 Fortuyn Harreman, A.

Soestdijk:
 Gerth van Wijk, Ds. J. A.
 Gerth van Wijk-Bastert,
 Mevr. Ds. J. A.

Tienhoven (U.):

Einde, T. van 't
Hoorn, A. A. van den

Utrecht:

Adels, Mevr. Wed. Dr.
Biegelaar Jr., J. B. R.
Burg, Pastoor J. van der
Daas, A. P. N. den
Gaasbeek, R. van
Heyden, Pastoor L. J. van
der
Historisch Genootschan
Ihle, Mej. B. L. D.
Lip-Kibbeling, Mevr. J. v. d.
MacLaine Pont, Mej. A.
Ridder, Mevr. A. Ph.
Ruwers-Becker, Mevr. S. W.
Smits, H. J.
Tange, van Recken, Mevr.
Wed. Dr. H. M. van
Théonville, F. W. G.
Vuurst de Vries, Dr. H.
van der
Wilbrenninck, J. C.
Woerden, A. W. F. C. van

Veenendaal:

Blankespoor, D.

Velp:

Boetzelaer, V. L. Baron van
Storm Buyzing, L. D.

Vinkeveen:

Baanders, Dr. A.
Ekel, J.
Vries, J. de

Voorburg:

Cleyndert Az., H.

Vreeland:

Bree, B. van
Cleyne Brem, K. M. J. de
Hezemans, J. G. C. J.
Kordes, J.

Wassenaar:

Honders, Dr. H. J.
Verburgt, Dr. Mr. J. W.

Weesp:

Dockum, W. A. van
Houtman Jr., L. A.
Kloet, H. de
Lindeboom, G.

Weesperkarspel:

Klaveren, Wim van

Wijk bij Duurstede:

Dijkman-Schoenmaker,
Mevr. G. J. E.

IJsselsteijn:

Lampsius van den Velden,
Jhr. J. K.

Zaandijk:

Honig, G. J.

Zeist:

Bleeker, Dr. G. G.
Bosch Ridder van Rosen-
thal, Jhr. Mr. Dr. L. H. N.
's Jacob, Dr. H. Th.
Lantsheer, J. A.

Zuilen:

Laan, J. Th. van der

Jaarverslag

Op den 15den Juni 1946 had in Hôtel „De Kampioen“ te Nieuwersluis de Jaarlijksche algemeene Vergadering plaats. Aanwezig waren slechts 12 personen, zeker een gevolg van het feit, dat het reizen nog niet zoo gemakkelijk ging.

De Voorzitter heette de aanwezigen welkom en uitte zijn vreugde over het feit, dat we weder in vreedestijd kunnen vergaderen.

Daarna werden de overleden leden van het Genootschap staande herdacht, n.l.: de Heeren Notaris H. B. van Julsingha, H. van der Lip, M. W. van de Waal, Bern. L. A. M. van Ogtrop, J. Schermer, K. H. Broekhoff, Dr. W. C. Schuylenburg en Mevrouw A. Vor der Hake-Boer.

Vervolgens kreeg de Secretaresse gelegenheid het Jaarverslag over twee jaren (1944 1945) uit te brengen. Aangezien uit dit verslag reeds het meerendeel in het laatstverschenen jaarboekje is overgenomen, kan worden volstaan met de mededeeling, dat op de vorige algemeene Vergadering bij acclamatie de periodiek aftredende Bestuursleden allen werden herkozen, zijnde de Heeren Pastoor L. J. van der Heyden te Utrecht, Ir. J. Loeff te OudLoosdrecht, Jhr. Dr. L. H. Quarles van Ufford, te Breukelen, J. Trouw te Abcoude, G. J. Weyland Jr. te Loenen aan de Vecht, en Mejuffrouw W. F. Grevenstuk te Baambrugge.

Uit het verslag van den Penningmeester bleek, dat er een batig saldo was van *f* 377.54. De Kascommissie, bestaande uit Mevr. J. P. Veldman-van Cruyssen te Abcoude en den Heer H. C. Moen te Breukelen, bevond deze rekening volkomen in orde en verzocht den Heer J. D. Bastert voor zijn keurig beheer te willen déchargeeren, waarna de Penningmeester den dank van het Genootschap in ontvangst moest nemen.

Betreffende een eventueel te houden excursie deelde de Voorzitter mede, dat hij eenigen tijd geleden uitgenoodigd was om in Culemborg een lezing te houden over de Vechtstreek,

aangezien men daar plan had een excursie naar onze streek te organiseeren.

Hij stelde voor, wederkeerig Culemborg als doel voor onze excursie te bepalen, en de Culemborgers hier officiëel te ontvangen. Ons Genootschap was indertijd ook dáár zeer vriendelijk rondgeleid bij de excursie in het jaar 1931.

Hij zou gaarne dezelfde personen kiezen in de Commissie van voorbereiding voor beide excursies.

De Heer Bastert opperde een tocht langs het nieuwe kanaal naar Hilversum.

Bij stemming hierover kozen alle personen, niet één uitgezonderd, den tocht naar Culemborg. De Heer Rientjes zou gaarne zien, dat hééngereisd werd b.v. over Acqoy, Littoy, enz. en terug over Asperen en Vianen. De excursie werd bepaald op de tweede helft van Juli.

Als Excursiecommissie werden gekozen de Heeren Dr. Mr. J. W. Verburgt, J. D. Bastert, W. Wymstra en J. Trouw.

Verder werd besproken weder over te gaan tot het uitgeven van een jaarboekje. Dit werd met algemeene stemmen goedgevonden.

Aan de Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied werd op voorstel van den Heer J. Trouw ditmaal een bijdrage toegezegd, speciaal voor de publicatie van de Inventarisatie, die deze Commissie zich voorstelt, ten bedrage van *f* 50.—.

Het Museum Sypesteyn zou *f* 25.— ontvangen.

De Heer Moen, die informeerde, of het geven van een bijdrage voor deze twee instellingen wel op den weg van „Nif-tarlake" ligt, werd geheel door de verdere uiteenzetting van den Voorzitter overtuigd, dat beide schenkingen niet indruischen tegen onze statuten, temeer, wijl de Commissie voor de Vecht de dochtervereniging van ons Genootschap is, zelfs op ons initiatief in het leven geroepen.

Aangaande het te Loenen aan de Vecht eventueel te stichten Museum deelt de Heer Weyland mede, dat momenteel het huis dat men daarvoor op het oog heeft, nog niet te huur is. Men blijft er echter attent op. Misschien verdiende het aanbeveling, aldus de Heer Weyland, een gebouw aan den Burgemeester te vragen, die toestemming tot verhuur kan geven of weigeren.

Het meest geschikt leek het den aanwezigen leden evenwel, te wachten tot het gewenschte hoekhuis, hetwelk zoo bijzonder geschikt voor het doel is, vrijkomt.

De Heer C. van Dorp schonk aan het Genootschap twee platen, alvast voor het op te richten Museum, en liet de vergadering een keuze uit een twintigtal doen. Gekozen werden: „Otterspoor" te Maarssen en „Vechtgezicht" te Loenen aan de Vecht. Dit geschenk werd met dank aanvaard en aan den Bibliothecaris ter hand gesteld.

De Heer Weyland zou op verzoek van den Voorzitter een en ander over het op te richten Museum in het Jaarboekje mededeelen. Verder werd de wenschelijkheid besproken, een stichtingslijst van donateurs en leden samen te stellen.

Men zou iemand moeten vinden, die bereid was, tegen vrijstelling van huur het pand te bewonen, waartegenover hij zich verplichtte, het museum te onderhouden.

Bij de rondvraag verzocht de Heer Bastert, een volledige lijst der aanwezige boekwerken in het eerstvolgend jaarboekje te publiceeren. Ook verzocht hij, in dat jaarboekje aan de leden mededeeling te doen, dat in Januari van ieder jaar de contributie aan den Penningmeester moet worden voldaan. Ook hieraan zal gevolg gegeven worden.

De Heer Weyland wilde gaarne weten, welke boekwerken hij voor het boekenfonds moet aanschaffen. Hij verzocht den leden, als men iets ziet, dat daarvoor geschikt is, hem te waarschuwen.

Daarna sloot de Voorzitter de vergadering.

Tot slot kan worden medegedeeld, dat de voorgestelde excursie wegens vervoersmoeilijkheden helaas niet heeft kunnen doorgaan. Eveneens was dit het geval met de excursie, die men van uit Culemborg naar hier had denken te maken.

Ons aantal leden bedraagt momenteel 264.

En hiermede moge ik dit verslag besluiten, met de beste wenschen voor den bloei van ons Genootschap.

De Secretaresse:

W. F. GREVENSTUK.

Baambrugge, 25 September 1946.

XIII

Vriendelijk Verzoek

Aan de leden van het Oudheidkundig Genootschap „Niftar-lake“ wordt beleefd maar dringend verzocht, voortaan hunne contributie altijd in de maand *Januari* aan den Penningmeester, den Heer J. D. Bastert te Breukelen, (postgiro no. 277007) te willen remitteeren. Over contributies, welke half Februari niet binnen zijn, zal daarna gedisponeerd worden, *verhoogd met de inningskosten*.

Het Bestuur.

Staat van Ontvangsten en Uitgaven over het 34e Genootschapsjaar 1945—1946.

ONTVANGSTEN:

Batig saldo	f 426.30
Contributies over 1945:	
14 nieuwe leden .. f	35.—
5 leden à f	5.—
2 donat. à f	10.—
254 leden	635.—
	715.—
Batig saldo excursie	11.40
Verkochte jaarboekjes	46.50
Gekweekte renten	4.18
	f 1203.38

UITGAVEN:

Jaarboekje.. .. .	f 462.50
Boekenfonds	f 100.—
Reeds aangekocht.. .. .	14.84
	85.16
Incassokosten, drukkosten, zaal- huur, reiskosten, porti enz. ..	183.18
Contr. bond Heemschut.. .. .	7.50
Id. Stichting „Curtevenne”	2.50
Bijdr. Comm. v. d. Vecht en het O. en W. Plassengebied	50.—
Id. Sypesteyn-Stichting.. .. .	25.—
Batig saldo	387.54
	f 1203.38

Ons Archief

In het jaarboekje 1942 hebben wij de weinige in ons archief aanwezige boeken vermeld. Sinsdien is er nog niet veel bijgekomen. Helaas is er weinig of niet gevolg gegeven aan ons verzoek tot de leden gericht, om boeken, kaarten enz. ter beschikking van de bibliotheek van ons Genootschap te stellen. Het zij ons vergund dit verzoek nog eens te mogen herhalen. Alles is welkom, hoe onbeteekenend iets ook voor U moge schijnen. Zelfs oude prentbriefkaarten zijn van belang. Deze worden meestal achteloos bij het opruimen van boedels vernietigd. En toch, vaak worden daarop reeds verdwenen oude gebouwen, poorten enz. teruggevonden.

Door de omstandigheden gedurende de laatste jaren is het nog niet gelukt belangrijke werken aan te werven. Steller dezès zal het op prijs stelen, indien de leden hem bijtijds waarschuwen, wanneer op een veiling of verkooping van oude boeken een voor de Vechtstreek belangrijk werk aanwezig is.

Hieronder volgt een opgave van hetgeen thans aanwezig is: Alle jaargangen van het jaarboekje behalve 1930.

Historie en beschrijving van 't Utrechtsch Bisdóm, „getrokken uit de oude handschriften der Kerken en Abdyen" enz. Uitgave 1719. (3 deelen).

Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden, door Matth. Brouërius van Nidek en Isaäc le Long.

Amstellandsche Arkadia (1773), Daniël Willink.

Utrecht en dezelve fraaye omstreken. N. van der Monde. (1723).

Cl. Bruins dichtmatige gedachten over 150 bijbelsche prentverbeeldingen. (1727).

Ons voorgeslacht, W. J. Hofdijk (6 deelen waarvan deel 5 ontbreekt).

Tooneel de Vereenigde Nederlanden, in historisch, genealogisch en staatkundig woordenboek (1725) door Francois Halmian (2 deelen).

Vredelant in vroegere tijden. Toespraak door Burg. J. A. E. Backer te Vreeland in 1894.

Kasteelenboek Provincie Utrecht, samengesteld door den Provinciaalen Bond voor Vreemdelingen-verkeer te Utrecht.

De buitenplaatsen aan de Vecht. Dr. R. v. Luttervelt.

Tusschen Vecht, Eem en Zee. Dr. Henri Polak.

De zoom van het Gooi. Dr. Henri Polak.

Korte Schets der geschiedenis van het kasteel Nyenrode en zijn bezitters.

Convocaties in ouden stijl, van alle lezingen, gehouden voor het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake in de jaren 1913-'18.

Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam. Jaarverslagen van de jaren 1910—'13; 1915—'18; 1920; 1922—'24; 1932 en 1934—'38.

Eenige losse aantekeningen betreffende den Zeeburg- en Diemerdijk. (J. A. F. Backer, Vreeland, 1900).

De toren van Loenen. (overdruk Weekblad voor Loenen, Vreeland enz. 19 Nov. '98).

Het orgel in de Hervormde Kerk te Loenen (overdr. id. 31 Dec. 1898).

Een en ander uit Tienhoven's Verleden. Lezing op 18 Maart 1912 gehouden door G. A. B. Fijnvandraat.

Het Kerspel Loenersloot door L. J. van der Heijden. (1913). Drie overdrukken uit het Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht. (Het oude memorieboek van Abcoude. Nog eens de kapel te Baambrugge en Grensgeschil tusschen Slootdijk en Breukelen in 1797).

Eenige kleinere geschriften, overdrukken enz., hoofdzakelijk over Loenen, Vreeland, Nigtevecht en Nieuwersluis.

Eenige cahiers met belangrijke aantekeningen van wijlen den heer E. Fluyt te Loenen hoofdzakelijk over de Hervormde Kerk te Loenen.

Gids Tentoonstelling „De zegenpralende Vecht” van 19 Dec. 1942 — 17 Januari 1943 in het Centraal Museum te Utrecht.

Hiermede meenen wij te kunnen volstaan. Dat ieder lid ons moege bijstaan om onze bibliotheek te doen groeien tot een schat van gegevens ter verrijking van de kennis van onze oude, in de oorlogsjaren ongeschonden gebleven Vechtstreek.

De Bibliothecaris.

No. 68

VEREENIGING: Oudheidkundig genootschap „Niftarlake“, gevestigd te Abcoude.

Art. 1. Het genootschap draagt den naam: Oudheidkundig genootschap „Niftarlake“, naar de voormalige gouw, waarin de tegenwoordige Vechtstreek gelegen is.

Het is gevestigd te Abcoude.

Art. 2. Het genootschap stelt zich ten doel:

a. de belangstelling voor de geschiedenis en de oudheden van de voormalige gouw Niftarlake op te wekken en te vermeerderen;

b. zooveel mogelijk medewerking te verleen tot instandhouding van oudheden en historische monumenten.

Art. 3. Het genootschap tracht dit doel te bereiken:

a. door het houden van vergaderingen, lezingen, excursies, kunstbeschouwingen en tentoonstellingen;

b. door het uitgeven van een jaarboekje en van oudheidkundige werken en plaatsbeschrijvingen;

c. door het bijeenbrengen van een topographischen atlas en een oudheidkundige verzameling;

d. door het inrichten en in stand houden van een bibliotheek.

Art. 4. De vereeniging, oorspronkelijk opgericht 13 Juni 1912, is, te rekenen van 13 Juni 1941, opnieuw aangegaan voor den tijd van 29 jaren, alzoo eindigend 12 Juni 1970.

Het vereenigingsjaar loopt van 1 Januari tot en met 31 Dec.

Art. 5. Het genootschap bestaat uit leden, eereleden en donateurs.

Art. 6. Leden van het genootschap zijn zij, die een jaarlijkse contributie van *f* 2,50 betalen.

Eereleden zijn zij, die zich jegens het genootschap bijzonder

verdienstelijk hebben gemaakt en als zoodanig door de ledenvergadering op voordracht van het bestuur zijn benoemd.

Donateurs zijn zij, die het genootschap steunen door een jaarlijksche bijdrage van ten minste *f* 5.

Art. 7. De leden hebben stemrecht. Zij hebben toegang tot alle ledenvergaderingen, lezingen, excursies en tentoonstellingen van het genootschap.

De donateurs hebben dezelfde rechten en verplichtingen als de leden.

Men kan lid of donateur worden door zich aan te melden bij één der bestuursleden. Het bestuur beslist dan over de toelating.

Art. 8. Het bestuur van het genootschap bestaat uit minstens 5 leden, die door en uit de leden en donateurs gekozen worden; om de 3 jaar treedt 1,3 van het bestuur, zoo na mogelijk berekend, af volgens een op te maken rooster. De afgetredene is terstond herkiesbaar.

Tusschentijds verkozenen nemen de plaats in van de afgetredenen op den rooster.

Het bestuur benoemt uit zijn midden een dagelijksch bestuur, waarin o.a. zitting hebben de voorzitter, de secretaris, de penningmeester en de bibliothecaris.

De werkzaamheden van het bestuur worden geregeld bij een huishoudelijk reglement, dat niet in strijd mag zijn met den inhoud dezer statuten.

Art. 9. Het dagelijksch bestuur vertegenwoordigt het genootschap zoo in als buiten rechten.

Het dagelijksch bestuur wordt vertegenwoordigd door den voorzitter en den secretaris.

Art. 10. De geldmiddelen van het genootschap worden verkregen uit de contributiën der leden en uit de bijdragen der donateurs en uit vrijwillige bijdragen en schenkingen.

Art. 11. Het bestuur vergadert zoo dikwijls als de voorzitter of 2 of meer der overige bestuursleden dit noodig oordeelen.

Het bestuur is verplicht minstens éénmaal 's jaars een algemeene ledenvergadering bijeen te roepen.

Buitengewone vergaderingen kunnen worden gehouden zoo dikwijls het bestuur die noodig oordeelt of minstens 5 leden dit, met opgave van een urgent onderwerp, verlangen. In zoodanig geval zal het bestuur verplicht zijn die vergadering binnen 14

dagen na het inkomen van de aanvraag te beleggen, bij gebreke waarvan die leden zelf die vergadering zullen kunnen beleggen en, indien in die vergadering geen bestuurslid aanwezig is, zelf in praesidium en secretariaat voorzien; het bestuur is alsdan verplicht het door die vergadering van leden bedoelde plan uit te voeren.

Art. 12. De besluiten tot:

1°. vervreemding van eigendommen van het genootschap;

2°. opheffing van het genootschap;

3°. verandering der statuten.

worden genomen in een opzettelijk daartoe belegde vergadering, waar minstens 2/3 der leden aanwezig is.

Mocht in deze vergadering het vereischte aantal leden niet aanwezig zijn, dan kan daaromtrent geen besluit worden genomen, maar wordt binnen een maand een nieuwe vergadering uitgeschreven, waarin met meerderheid van stemmen kan beslist worden door de aanwezigen.

Wijzigingen in de statuten treden niet in werking, alvorens daarop de wettelijk vereischte goedkeuring zal zijn verkregen.

Art. 13. Alle overige besluiten worden genomen met meerderheid van stemmen der aanwezige leden.

In de algemeene vergadering van het laatste genootschapsjaar wordt beslist over de verlenging van duur van het genootschap (met inachtneming der bepalingen van art 11).

Ingeval tot ontbinding van het genootschap wordt besloten, zal in die zelfde vergadering worden beslist, welke bestemming aan de eigendommen van het genootschap zal worden gegeven, een en ander met inachtneming van de bepaling van art. 1702 van het Burgerlijk Wetboek.

(Volgen de onderteekeningen).

Goedgekeurd bij besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie d.d. 16 Maart 1944, 1ste Afdeeling B, n°. 1504.

De Secretaris-Generaal
van het Departement van Justitie,
Namens dezen,
Het Hoofd der 1ste Afdeeling,
Simons.

Geschenken

In 1944 werd door den Heer H. van der Bijl te Amsterdam aan ons Genootschap een tegel geschonken, voorstellende „Het Veldhoen” te Baambrugge.

In 1946 werd voor een eventueel op te richten museum van „Niftarlake” een tweetal platen door den Heer C. van Dorp te Maarssen cadeau gedaan t.w. „Otterspoor” te Maarssen en „Vechtgezicht” te Loenen aan de Vecht.

Verder gaf de Voorzitter aan het archief een complete serie convocaties van vroegere lezingen van „Niftarlake”, alle in oud-Hollandschen stijl samengesteld door wijlen den heer J. G. Th. Grevenstuk, den oud-Secretaris van het Genootschap.

Al deze geschenken werden met dank aan de gevers aanvaard.

Niftarlake-litteratuur.

En nu . . . rondom Amsterdam.

Toeristische verkenningen door d'omleggende Landen van de Wydvermaerde en beroemde Koopstad Amsterdam, enz. beschreven door Ton Koot. (Amst. 1944).

Die „omleggende Landen“ zijn o.a. Waterland en de Waterlandsche meren, de Saanlantsche Arcadia, het bekoorlijke 's Graveland, de heerlijke Amstelstroom en . . . de Zegeprallende Vecht. Dit laatste gebied wordt met geestdrift en lust beschreven: Natuurlijk is het uw recht de Vecht te willen zien als een regenbak, waar de stad Utrecht en tienduizend hectaren polderland haar water op loozen en waar de industrie — helaas nog zoo vaak de vijandin der natuur — haar afvalwater op laat vloeien, edoch dan scheiden onze wegen. De schrijver dweept met de Vecht, als oude handelsverbinding, als strategische waterweg der Romeinen op hun veroveringstochten naar het Flevomeer, met de middeleeuwsche Vecht en zijn oude ridderhofsteden, met den gouden-eeuwsche Vecht en zijn lustzinnige Buitenplaatsen der vermogende Amsterdammers, en hij voelt voor de herleving van de hedendaagsche Vecht.

Onder de Zwerftochten rondom Amsterdam, waarvan dit boek vertelt, begint de reis langs de Vecht bij hare monding Muiden om te eindigen bij Maarssen, „waar hij de Vecht gemetamorphoseerd ziet als statige stadsgracht geflankeerd door deftige patriciërshuizen“.

Er staan duidelijke kaarten en mooie foto's van den schrijver zelf in dit keurig uitgegeven boek.

A. E. R.

Herleefde Schoonheid.

25 Jaar Monumentenzorg in Nederland,
door Prof. Dr. W. Martin. (Amsterdam
1945).

„Op 10 Mei 1943 was het vijf en twintig jaar geleden, dat bij Kon. Besluit werd ingesteld de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg”.

Zoo begint het Voorbericht van dit sober maar niettemin zoo goed mogelijk verzorgde Gedenkboek vervaardigd door een der oudste leden van de Rijkscommissie. Het geeft een systematisch overzicht van het vele werk dat door Monumentenzorg in de jaren 1918—1943 werd verricht, en dan met meer dan 80 illustraties. Wij krijgen achtereenvolgens de herstellingen aan Bouw- en vestingwerken, dan beeldhouw- en houtsnijwerk, ten slotte muur- en gewelfschilderingen. Maar Monumentenzorg heeft nog veel meer gedaan: Dempingen zijn voorkomen, bruggen zijn behouden, pompen beschermd en verplaatst, woonhuizen gespaard en opgeknapt. Wel een groot terrein, en bovendien nog zorg gehad voor stoepen en pothuizen (keienmozaiek in Elburg bijv.) voor buitenplaatsen en kastelen, en dan was ook haar taak het levend houden van oude monumenten als kerken. Van de gebouwen in ons gewest worden genoemd Abcoude (kerk 1942), Muiden N. Herv. Kerk en toren 1928), Muiderberg (Nederl. Herv. Kerk 1935), Ter Aa (toren 1935), Nieuw-Loosdrecht (toren 1937), Vleuten (1935 toren, kasteel 1943), Naarden (stadhuis 1936), Comeniuskapel 1935). De lezing van dit boekje zal zeker nog meer liefde kweken voor onzen monumentenschat.

A. E. R.

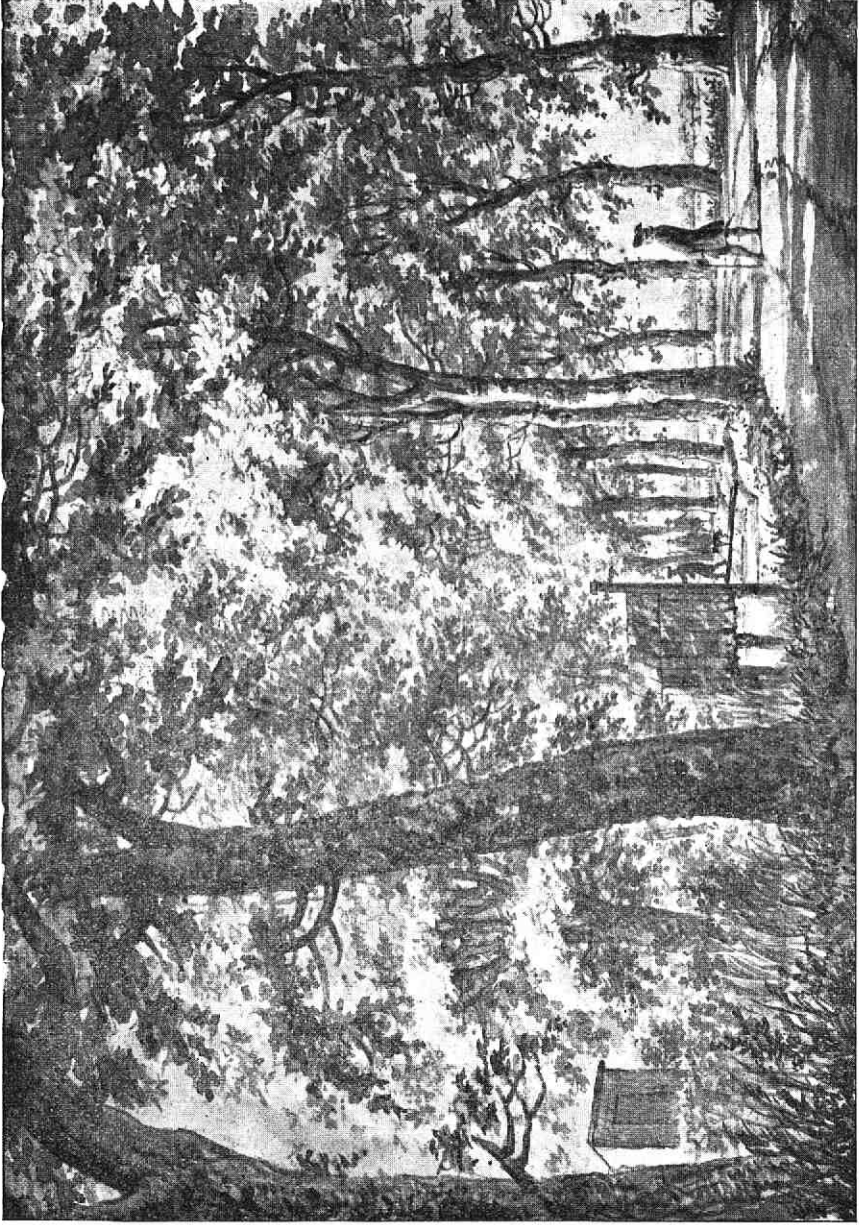
Oud Beeldhouwwerk in de Vechtstreek?

In het *Oudheidkundig Jaarboek* (afl. April 1946) schrijft de Heer Th. H. Lunsingh Scheurleer over den Amsterdamschen beeldhouwer Albert Vinckenbrinck, van wien enkele werken worden aangewezen, o.a. in het Rijksmuseum en de preekstoel in de Nieuwe Kerk. De schrijver deelt verder mede: „In de Van

Sypesteyn-stichting te Loosdrecht bevinden zich twee als pendants gedachte terracotta groepen, bedelaars voorstellende. Men zou hier niet zoo spoedig aan dezen meester denken, ware het niet, dat de groepen het monogram A V (aaneen) gemerkt zijn, dat men bezwaarlijk met een anderen meester dan Vinckenbrinck's werk in verband zal kunnen brengen." Volgens schr. zijn de groepen vrij gevolgd naar prenten van Jacques Callot, waarvoor Vinckenbrinck een bijzondere voorliefde moet gehad hebben, daar hij dezen ook bij andere werken tot voorbeeld koos. In dezelfde afl. schrijft Mr. A. Staring een artikel „Aanteekeningen op de Hollandsche beeldhouwwerken van J. P. Bourscheit, Vader en Zoon", die vooral in de 18e eeuw gewerkt hebben op het gebied der tuinversiering. „Vecht en Kennemerland" kregen toen hun rijksten tooi. Al heeft ons land onder de groote menigte van steenbeeldhouwers van bescheiden kunnen, zelf wel eenige bekwame kunstenaars voortgebracht, men kon de hulp van het Zuiden niet missen. De tuinen krijgen bij kunstliefvenden de nevenfunctie van toonplaatsen, waar men fraaie beelden en vazen bijeenbracht, zooals de huizen die waren voor de schilderijen. Een sprekend voorbeeld van die houding van den Verzamelaar tegenover zijn tuinsculptuur geeft Zijdebalen bij Utrecht; in Hoogvliet's hofdicht worden bij alle werken de namen der beeldhouwers vermeld. Vreemd is, dat nog nimmer gelet is op het groot aantal beeldhouwwerken, afkomstig uit het blijkbaar uiterst productieve atelier der beide Van Bourscheits, vader en zoon, beiden genaamd Jan Pieter en respectievelijk levend van 1669 tot 1738 en overleden in 1768. De schrijver vond tuinbeelden van deze Van Bourscheits (wier naam verhaspeld werd tot „Bourchet, Bourchette, enz.) op buitenplaatsen in Utrecht, Gelderland, Overijssel maar deze waren van elders afkomstig. Aan de Vecht heeft hij nimmer werken van de Bourscheits ontmoet. „De gebruikelijke signaturen is een monogram, bestaande uit een V, waartusschen een P, terwijl de B gehecht is aan het rechterbeen van de V. Men heeft dit Monogram wel eens verklaard voor dat van den Antwerpschen Meester Pieter Verbruggen.

Wij wijzen onze lezers op deze beeldhouwers, omdat zij misschien in de gouw Niftarlake onder de tuinbeelden werken van de Bourscheits ontdekken kunnen.

A. E. R.

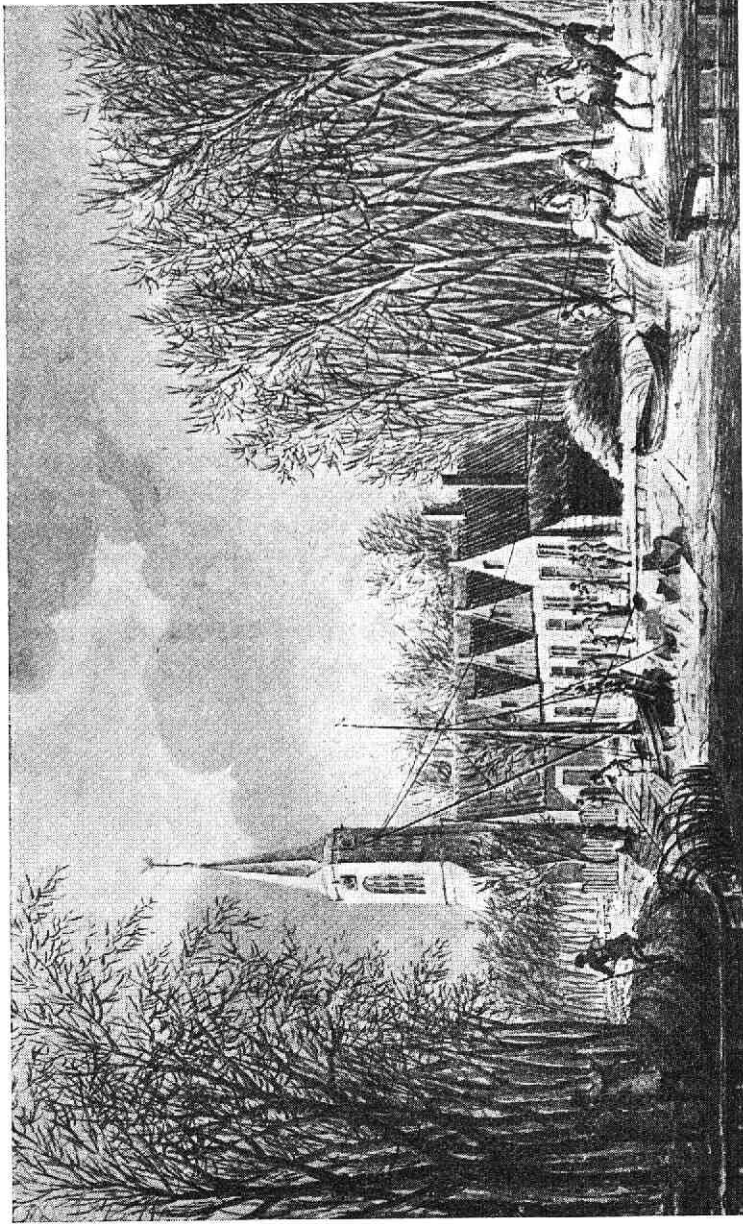

„Buyten-Cingel te Wesp“.
(Geplaatst met toestemming van de Redactie van „Oud-Holland“).

Teekeningen uit ons gewest.

In *Oud Holland* (jg. LX, 1943 blz. 173) vinden wij een opstel van Mr. Dr. Chr. P. v. Eeghen over Jacobus Kops Goedschalksz., een teekenaar, wiens werk in den laatsten tijd eerst een zekere bekendheid heeft verworven. Kops was in 1736 in Haarlem geboren en overleed te Amsterdam in 1773. Onder zijn teekeningen zijn vele uit de omgeving van Amsterdam en Haarlem en ook uit ons gewest Niftarlake. Al wordt hij dan ook tot de amateurs gerekend, het neemt niet weg, dat hij, waarschijnlijk min of meer autodidact, verdienstelijk werk heeft geleverd, dat veel overeenkomst vertoont met werk van Johan Gall, van wien een teekening „buyten Cingel te Wesep" wordt afgebeeld uit 1763. Voor de belangstellenden in oude plaatsbeschrijving wordt hier gewezen op enkele teekeningen uit de serie Twaalf maanden, in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam aanwezig, o.a. Ouderkerk aan den Amstel, het dorp Abcoude komende van de Voetangel, het dorp Loenen aan de Vecht, 't dorp Stigtsenberg van agteren (Nederhorst den Berg). Verder worden vermeld: 't Slot te Muiden, Tolbrug aan het Diemermeer, enz. 't Zou niet te verwonderen zijn als er nog meerdere teekeningen van de Vechtstreek hier of daar opduiken.

A. E. R.

Het dorp Abcoude, komende van den Voetangel.
(Geplaatst met toestemming van het Rijksprentenkabinet).

Wildemannen, schildhouders van het wapen van Zuilen.

Het wapen van Zuilen zal den meesten onzer lezers wel bekend zijn. Het wordt beschreven als volgt: Een rood schild met drie zilveren zuilen staande twee en een. Het schild gedekt met eene gouden kroon en ter wederzijde vastgehouden door een wildeman (Reg. Hooge Raad van Adel. Bevestigd 10 Juni 1818) ¹⁾).

Van zelf dringt zich de vraag op naar de beteekenis der schildhouders, twee wildemannen, zooals wij elders leeuwen, griffioen, draken, engelen, eenhoorn, paarden, adelaars, meerminnen enz. als tenants zien optreden. Als schildhouders waren in *den bloeitijd* der heraldiek de wildemannen geen erfelijke en vast blijvende bestanddeelen van het wapen, die op alle afstammelingen overgingen maar willekeurige sieraden van persoonlijken aard, die bij het optreden van een nieuw geslacht meer dan eens werden verwisseld. Tegenwoordig is

¹⁾ Jaarboek Niftarlake 1917 109, en 1932, blz. 41.

dat anders: de schildhouders hebben een vast en blijvende plaats bij het wapen gekregen; zij zijn erfelijk. Zeer dikwijls zijn de figuren zuiver fantastisch zonder eenig verband met het wapen zelf¹⁾.

De Wildemannen bekleeden een belangrijke plaats *in de heraldiek*, èn als schildhouder èn als wapenstuk. En niet alleen bij ons te lande, ook in het naburige Rijnland komen bij wapens uit die streek de Wildemannen geregeld als schildhouder voor in allerlei typen, soms met een engel, dan weer alleen, gekroond enz.²⁾. In ons land zijn ze ook vaak aangewend *in de kunst*. In het kerkportaal te Edam zien wij tusschen de ribben gekroonde doodshoofden en aan de andere zijde een maagd met wildemannen. Op het gewelf van de Broerenkerk te Zutphen en ook in de muurschildering in de Halve Maan op de Ossenmarkt te Zwolle zag men een wildeman³⁾, tusschen resten van rankwerk omslingerd door een grooten spreukband. De voorstelling doet onwillekeurig denken aan de prent van den gelijktijdigen graveur I. M. Zwoll" (Zwollensis) die twee wildemannen voorstelt met strijdbijlen een centaur neervellende, doch ook kan de bewogen gestalte vergeleken worden met die van dergelijke reuzen, zooals zij — maar dan peuterklein in het randwerk van miniaturen vaak voorkomen". Twee fraai uitgevoerde paneelen uit de School van Antonis Pollaiuolo 15e eeuw, bevinden zich in de verzameling Prof. Dr. Otto Lanz te Amsterdam. Twee wildemannen hebben een dierenhuid om de schouders. In de ééne hand dragen zij een knots in de andere een wapenschild. Wij vinden de wildemannen nog dikwijls op oude haardsteentjes in de 18e eeuw, o.a. in het Museum Flehite te Amersfoort, zooals zij in de 15e eeuw reeds voorkwamen aan de Kathedraal van 's Hertogenbosch. (Xav. Smits, De kathedraal van 's Hertogenbosch, blz. 165, 175, 177).

En niet alleen afzonderlijk ook in groepen of scènes komen zij dikwijls voor; bijzonder in „beeldtapijten“, gobelins waren bij jachtscènes de wildemannen (en wildevrouwen) geliefde

¹⁾ Rietstap, Handboek der wapenkunde, blz. 289—291.

²⁾ Wilhelm Ewald, Rheinische Heraldik, Dusseldorf 1934, s. 181, Abb. 261—263. Deutsche Glasmalereien in der Gothik und Renaissance, no. 15 en 52.

³⁾ Hoogewerff, *De Noord-Nederlandsche Schilderkunst* I 305. Afbeeldingen van Wildemannen in randwerk in Byvanck-Hoogewerff. Noord-Nederlandsche Miniaturen, pl. 144, 65, 159, 175, 179.

personages. In het museum te Frankfort wordt nog zulk een gobelinvoorstelling bewaard, dateerend uit 1460, waarop de behaarde wildemannen en vrouwen in grooten getale optreden.

Tot de oudste stukken waarop „wildemannen” worden voorgesteld behoort een wandtapijt in het Raadhuis te Regensburg, dat vermoedelijk in de Elzas vervaardigd is. Het is als het ware een vertelling van het leven en bedrijf der wildemannen. De wildeman als jager met jachthond en knots gewapend, dan rijdend op een ree, doodt een everzwijn enz. Ook de wilde-vrouw treedt op in dit stuk uit de 15e eeuw. Ook veldarbeid

Twee Wilde Mannen.

(Met toestemming overgenomen uit cat. 1934 „Italiaansche Kunst in Nederlandsch bezit”. Stedelijk Museum, Amsterdam).

der wildemannen wordt wel eens afgebeeld doch zeer zelden o.a. op een muurtapijt te Weenen bewaard en afkomstig van den Bovenrijn dateerend uit het midden der 15e eeuw. Wij zien de wildeman en wildevrouw zaaien, eggen en maaien. Een ander stuk met jachtscène stamt uit den Elzas, bevindt zich in particulier bezit in Zuid-Duitschland. ⁵⁾

Wij weten, dat Quinten Matsys „den constigen bornput“ op de Groote Mark te Antwerpen heeft „verciert boven op met een Brabon ende in 't ronde met wildemannen ende wilde wijven, al van yser“. ⁶⁾

In hoofdzaak echter vinden wij de wildemannen in de *heraldiek*. In de Nederl. Herv. Kerk te Maarssen staat een wildeman boven een heerenbank in de wapens van Lokhorst (gedeeld) I Bergen II een wildeman (Wiltheyn ⁷⁾). Evenals op het orgel der St. Vituskerk te Naarden komt op het koorhek van de St. Bavokerk te Haarlem één wildeman als schilddrager voor, een naakte man, die in de rechterhand een knots, in de linkerhand een schild houdt ⁸⁾). Zij komen of kwamen ook voor aan het wapen van 's Hertogenbosch en aan het wapen op een muurschildering te Deventer, evenals in de „Bossche keuren“. Als schildhouders zijn de wildemannen naakt, behaard of bemost, met bladkrans om hoofd en lenden met knots gewapend, zooals ze nu nog staan boven den ingang van het gemeentehuis van Cud-Zuilen, zooals ze ook voorkomen bij het wapen van Anloo, Oosterhesselen, Sleen, Vries, Zuidwolde, Herwenen enz.,

Bij geslachtswapens komen de wildemannen reeds voor bij het schild van Michel de Leeu ⁹⁾, een Brusselsch patriciër in 1357. Hoe dikwijls sindsdien de Wildeman in de heraldiek optreedt ziet men uit de lange lijst in de „Dictionnaire de figures heraldiques“ onder „Sauvage“, ook bij de geslachtsnamen de

⁵⁾ Weibliche Handwerkerskunst im Mittelalter, Berlin 1914. Taf. 14, 15, 16. Men spreekt ook van „Wildleutteppichen“, scènes op gobelins en stoffen der 16e eeuw. Zeitschr. f. D. Verein für Kunstwissenschaft 1943, s. 20. Voerbeelden vindt men aangehaald bij Bergner, Handbuch der Pürgerlichen Kunstaltertümer Leipzig 1906, S. 595.

⁶⁾ V. de Meyere, Vlaamsche Volkskunst, blz. 72.

⁷⁾ Zie Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins, Gen. en her. Merkwaaardigheden in de kerken der provincie Utrecht, blz. 116.

⁸⁾ Bierens de Haan, Het Houtsnijwerk in de Nederlanden, blz 127, pl. 60, 61.

⁹⁾ Rietstap, a.w. blz. 50. Meertens, De beteekenis van de Nederlandsche Familienamen, blz. 50.

Wild, Waltmann, Swildens, Wildeman, Wiltheyn enz. Hier is de wildeman dus een „sprekende“ figuur geworden, evenals wij dit bij den Bosch, en ook bij het wapen van Willeskop mogen veronderstellen. Volgens oudere beschrijving wordt in het wapen van Willeskop gesproken van een „moriaan“, in 1907 werd bij Kon. Besluit het wapen omschreven gevierendeeld 1. van zilver met *Wildeman* van Sabel, het gelaat aanziende, met de rechterhand een strijdkolf van azuur over den schouder houdende, enz. Vriendelijke mededeeling van Burgemeester J. B. Kemme te Montfoort (Vgl. V. d. Aa, Aardr. Wdb.). Wald, Bosch en namen als de Wilde gaven gereedelijk aanleiding om aan deze figuur uit de bosschen en wildernis te denken.

Daarbij kwam dat ook *Litteratuur* en *toneel* de wildemannen lieten optreden. Er bestaat reeds een gedicht uit de 14e eeuw „Van den Wilden Man“. De rekening van den Graaf van Bloys uit de jaren 1364—1365 spreekt van „de ghesellen die daer speelden metten Wilden manne“¹⁾. In de „Leeuwendalers“ van Vondel speelt de wildeman ook een rol en zegt:

Hier is de Wildeman, de landplaag, het bederf
 Der wrevelmoedigen, die d' Akkergoôn onteeren.
 Hij liet zich van geen Reus noch Hercules braveeren,
 Noch menseneters, die afgrijselijk wild van aard,
 Gebogen voor zijn boog en knots, zich lieten binden.²⁾

Naar het volksgeloof leefde de Wildeman in onherbergzame bosschen en wouden, en daarom heeft ook de *Volkskunde* zich bemoeid met deze mytische figuur.

Opvallend is het, dat juist vele herbergen de wildeman als naam voor hun uithangbord hebben gekozen. In zeer vele steden treffen wij dan ook als herberg of uitspanning „de Wildeman“, o.a. Tiel³⁾, Zwolle, Utrecht, terwijl in Amsterdam nog een distilleerderij van dien naam bestaat.

Op zijn reis naar de Nederlanden in 1520 houdt Albrecht Durer verblijf te Bamberg in de herberg Zum wilden Mann⁴⁾.

¹⁾ G. Kalf, *Geschiedenis der Nederl. Letterkunde*, II. 6.

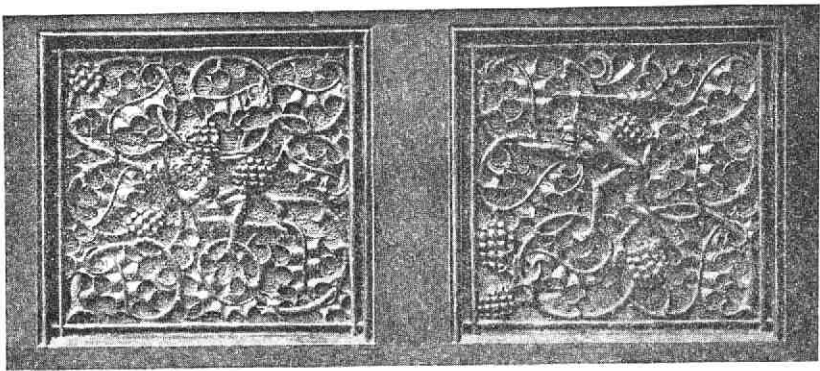
²⁾ Vondel, *Volledige Dichtwerken* door Albert Verwey, blz. 338.

³⁾ Arch. Aartsb. Utrecht dl. 29. blz. 334.

⁴⁾ P. Swillens, *Albrecht Durer's Dagboek van zijn reis door de Nederlanden*, blz. 56.

In Vlaanderen waren er nog langen tijd volksprenten in omloop met de „Historie van Ourson de Wildeman“, een vertelling, waarin zijn bandietenstreken aan de jeugd worden voorgehouden met het vermaan „Wees niet aan hem gelijk door ongeregeld leven“¹⁾. Het is het veel bewogen leven van een kind door een beer opgevoed in het woud. Door zijn buitengewone kracht en wreedheid is hij de schrik van herders en boeren.

Geen wonder, dat bij het herhaaldelijk optreden van de Wildeman in litteratuur, heraldiek, kunst en folklore de vraag

Gevecht met Wildemannen, op een kist eind 15e eeuw.

naar de beteekenis dezer figuur zich opdrong: De Heer J. Kruzeman, Arts te Haren (Gr.) heeft deze vraag gesteld in „*Eigen Volk*“, Heraldisch Bijvoegsel, 1936, blz. 8.

„Op verschillende wapens komt een zgn. *wildeman* met knots over de schouders voor. Hoe komt men daaraan, en welke beteekenis wordt daaraan toegedacht?“ Het antwoord daarop luidde: „M.i. kan de Wildeman in het wapen op de door den geest en wil tot heerschen van den mensch uitgebannen en onderworpen natuur. De wildeman is dus een uitgewerkte voorstelling van de vegetatiegeest. Daarnaast kan de wildeman verzinnebeelden de werkkraft en kraft in het algemeen, die de lauwerkrans der overwinning weet te behalen

¹⁾ Afb. in *Vlaamsche Volkskunst*, a.d. pl. 146 en bij Van Heurck en Boekenoogen, *Imagerie populaire*. p. 141.

o.a. in het wapen van Willeskop¹⁾). Bij de beschrijving van „De Kathedraal van 's Hertogenbosch" in 1907 had Dr. X. Smits zich ook deze vraag gesteld en getracht op te lossen. Op een der frontalen zijn een paar wildemannen gebeeldhouwd. „Wie waren in de romantische middeleeuwen meer geducht dan de stoute wildemannen? Die schrikkelijke krijgers uit woeste streken, die boschbewoners geheel met haren begroeid, met zware knotsen gewapend. Knotsen en schilden met griezelige koppen dragen ook de wildemannen, in het koor der Lieve Vrouw te Zavel in Brussel aangebracht. Wildemannen, Denen of reuzen waren de groote Roeland en de vier Heemskinderen, de in de Nederlanden de meest geliefde typen van kracht en moed verbeelden. Dappere edelen omhingen zich vaak met een schapenvacht en zóó, als wildemannen vermomd waren zij tuk op wonderdaden. Zulk een ridder als wildeman staat als standbeeld op de afdekking der schraagpijlers, als wachter van het heiligdom beduidt hij iemand van sterke en vermetele natuur²⁾). Ook in Oostenrijk worden de wildemannen in de kunst dikwijls voorgesteld en heeten daar „als Waldmensen maskierten Ritter" ³⁾).

Over de beteekenis der wildemannen is den laatsten tijd veel geschreven op het terrein der Volkskunde, die ze in volksvertelling en sprookjes terugvond. Sommige schrijvers vermoeden, dat het oorspronkelijk menschen waren die verdwaald geraakten in de woeste wildernis, aan de grootste angst ten prooi, totdat zij tot waanzinnigheid vervielen. Ook zijn er, die er de belichaming van onbeteugelde hartstochten en booze lusten in zien. Algemeen weet men, dat de wildemannen producten zijn van het volksgeloof, uitgedoscht met de karakteristieke attributen der wildernis, n.l. bekleed met mos of boomchors, en gewapend met de knots. Zij houden verband met een voortsluimerende, hoewel onbewuste vereering van den geest der vruchtbaarheid, die naar men eertijds geloofde in die voorwerpen zijn verblijf hield. Verlaat echter de boomziel haar gewone verblijfplaats, dan schenkt zij het aanzien aan

¹⁾ Eigen Volk, 1936, blz. 2. Eigen Volk, 1932, blz. 136.

²⁾ Xav. Smits, De Kathedraal van 's Hertogenbosch, (1907) blz. 165, 175. Mosmans, De St. Janskerk te 's Hertogenbosch (1931) blz. 293, 298.

³⁾ Kirchenkunst, (Wien 1934) VI. jg. S. 61.

Wildemannen, enz." ¹⁾). In verband met de vruchtbaarheid van het komende jaar wordt ook door Sartori gesproken over de wildemannen en wildevrouwen, die optreden in het „Wilde-mannspiel" als „Darstellung des Frühlingseinzuges" ²⁾).

Uit dit beknopt overzicht blijkt duidelijk genoeg, hoe de wildemansfiguur wel een nog meer volledig onderzoek verdient op de verschillende terreinen, waar zij wordt gevonden. Dat de volkskunde niet alleen, maar ook de heraldiek en kunstgeschiedenis met de uitkomsten van dit onderzoek zullen gebaat zijn, staat wel buiten twijfel voor hen, die als ondergeteekende een slechts oppervlakkige studie aan deze veelvuldig voorkomende verschijning heeft gewijd.

¹⁾ Deutsches Leben der Vergangenheit im Bildern I. S. 63 Dr. J. Schrijnen, Nederlandsche Volkskunde I. blz. 64. Maeterlinck, Le genre satirique, fantastique et licencieux dans la sculpture flamande et wallone, Paris. 1910.

²⁾ Paul Sartori, Sitte und Brauch (1914), 3. Band S. 104—121. A. Spamer, Die Wilden Leute in Sage und Bild (Monatschrift Volkstum und Volkskunde 9. Band, 1911). J. Durmayer, Reste Altgermanischen Heidentums in unseren Tagen: Neurenberg 1883, S. 48—49.

A. E. RIENTJES.

Abcouder Paardenmarkt.

Een der oudste instellingen te Abcoude die zich tot heden gehandhaafd heeft is de jaarlijksche Paardenmarkt, die tegewoondig op den laatsten Donderdag in Augustus gehouden wordt, doch in vroegeren tijd twee dagen duurde.

Deze markt moet zeer bekend zijn geweest, want in 1725 schrijft François Halma¹⁾: „Abcoude is vermaart door de „van Oudts af beroemde Paardenmarkt die er jaarlijks in de „maand Augs. gehouden wordt en van velen bezogt wordt.”

Bij een placaat gegeven op 4 Febr. 1541²⁾ werd deze markt Keizerlijk geprivilegieerd en lezen wij daarin: „dat het verboten is paarden te verkoopen anders dan in de stad Utrecht „ofte in den dorpe van Abcoude ende dat op de gewoonlijcke „marcktdagen, en aangezien het voorkomt dat er op andere „dorpen secretlyk en bujten den gewoontlicken tyden en „Paardenmarckten bij ons geoctroyeert, paarden gekocht en „uitgevoerd worden, wil de Keizer hierin voorzien en beveelt „dat nergens paarden verkocht mogen worden dan binnen onse „stad Utrecht ofte van onsen Dorpe van Abcoude.”

Dit privilege is later overgegaan op de ambachtsheerlijkheid Abcoude, want bij de verkoop dezer ambachtsheerlijkheid in het jaar 1749 werd onder de verschillende gerechtigheden die verkocht werden ook genoemd het recht van het houden van een vrije paardenmarkt en van tolheffing daarbij³⁾.

De paarden mochten toen afgedraafd worden op het markt-veld. Op de voorste kamp daarvan rustte een servituut dat alcus luidde⁴⁾:

„Dit perceel zal moeten gedoogen en lijden dat als het Paardenmarkt te Abcoude is en zoolang dezelve duurt, jaarlijks en „alle jaren men over de voorste Kamp van het voorschreven

¹⁾ Tooneel der Vereenigde Nederlanden.

²⁾ Utrechtsch placaatboek Deel I blz. 635.

³⁾ Zie Jaarboekje Niftarlake 1934.

⁴⁾ Verkoopcondities uit de akte van verkoop van 1835.

„land, gelegen voor aan den Heerenweg ¹⁾ met paarden en wagens als anderszins daarop mag rijden, jagen en draven.”

Oudere inwoners van Abcoude zullen zich het buitengewoon sierlijke gesmeed ijzeren hek herinneren dat toegang gaf tot dit marktvelde en waarop in vergulde letters te lezen stond: „Marktveld van Abkou.” Het werd helaas door de eigenaresse van het marktvelde Mevr. de Wed. G. van Arkel verkocht, en staat thans voor eene buitenplaats te Santpoort, terwijl de letters

Voormalig Hek van het Marktveld te Abcoude.

„Marktveld van Abkou” vervangen zijn door „Kennemergaarde”.

Het bovengenoemde servituut is in het jaar 1897 afgekocht van de gemeente Abcoude-Baambrugge door Dr. H. P. Kapteijn. Hoe, in welk jaar, en door wien dit servituut er op gevestigd is mij niet gelukt op te sporen ²⁾. In elk geval niet door een der Ambachtsheeren, hetgeen blijkt uit een request in 1803 van de Ambachtvrouwe Maria van Berck wed. Bosset,

¹⁾ De tegenwoordige Hoogstraat.

²⁾ Het vermoeden dat de markt ingesteld is en het hek op het marktvelde geplaatst is door een der Heeren van Abcoude, lijkt mij niet te gewaagd.

waarin zij schrijft te moeten gedoogen: „het draven en rijden van paarden over de voorste kamp en het maken van de straat in den dorpe van Abcoude vóór die kamp“¹⁾).

Doch reeds lang vóór 1541 moet deze Paardenmarkt met het daarbij behorende Markveld bestaan hebben, minstens reeds in het laatst van 1400 want in eene acte van Fundatie der Vicarie van het altaar van den Apostel Jacobus binnen de kerk van Abcoude op 1 April 1502, des avonds te 11 uur ten huize en op de slaapkamer van den notaris Henricus filius Mathie te Amsterdam door Jacob Jansz, alias Leeuw ende Petronella Boudewijns dochter sijn geëchte wijve, buijren ende buijrluiden van Abcouw, bevinden zich onder de verschillende stukken land uit wier opbrengst de kosten voor de bediening van het St. Jacobs altaar moeten betaald worden onder meer: „en- „de noch vijf mergen en een twaalfde deel gelegen te Abcoude „in dat Merckvelt“²⁾).

Deze acte werd gepasseerd in bijzijn van den Prior van het Regulier Klooster buiten Amsterdam, die het recht verkreeg om den Vicaris te benoemen. Na de reformatie moeten deze landen althans het Markveld verkocht zijn geworden, want in 1727 behoorde het aan Mej. Niesje van de Velden, wonende op de Hofstede Holendregt. Later is het Markveld eigendom geworden van den Ambagtsheer, want bij de 2e verkoop der ambachtsheerlijkheid in 1749 wordt het daarbij genoemd.

Tot in 1847 is het Markveld in handen van de Ambachtsheeren gebleven, doch is toen verkocht aan den Heer Theodorus Constantijn van den Bergh te Amsterdam³⁾.

Het bij den verkoop in 1749 vermelde recht van tolheffing tijdens de paardenmarkt was een bron van inkomsten maar ook een bron van moeilijkheden voor den ambachtsheer. Want in 1776 zend Suzanna Le Leu de Wilhem Douarière van den Heer Javob van Berck vrouwe van Abcoude en Baambrugge (Abcoude Statengerecht) aan den Hove Provinciaal van Utrecht een request: „dat sedert onheugelijke tijden het regt geweest was „om tijdens de paardenmarkt in Augs. 4 slagboomen te plaat-

¹⁾ Archief van de Heerlijkheid Abcoude. Rijksarchief depôt te Utrecht.

²⁾ Oud archief te Amsterdam lade A1 No. 4. Zie ook Jaarboekje Niftarlake 1921.

³⁾ Uit een brief d.d. 12 Aug. 1897 van den toenmaligen Ambachtsheer Timmerhans van Abcoude, aan **schrijver** dezes.

„sen met het recht van tol en wel op het territoir van Abcoude „St. Pieters gerecht (Abcoude Proostdij) die drie dagen voor de „marktdagen worden gesloten, te weten op de Kleidijk (tegen- „woordig Koppeldijk) een geringe distantie van de Hulksbrug, „„één op de Kleidijk nabij de Hofstede Westrust, één op de sand „of rijweg digt aan de Hofstede Holendregt¹⁾) en één aan 't „eind der Roomsche kerkbuurt alwaar thans staande de her- „berge, Genaamt „de Pauw in 't groen", welke slagboomen ter „occasie van de laatste Paardenmarkt welke gehouden is 29 en „30 Aug. zijn geplaatst geweest in het aanzien van een iegelijk „dus ook van den ambachtsheeren van Abcoude St. Pieter ge- „recht zijnde de Heeren Decaan en Capitularen van de Kerke „St. Pieter te Utrecht, zonder ooit bij menschenheugenis daarin „belet te zijn,

„dat het de Schout van St. Pieters gerecht David Sas en de „gerechtsbode Laurens van Weeningen gelust heeft in hunne „qualiteit, de 4 genoemde slagboomen te doen amoveeren rede- „nen waarom zij verzoekt in haar recht hersteld te worden".

De Decaan en Capitularen der Kerke St. Pieters te Utrecht hebben als ambachts Heeren van Abcoude St. Pieters gerecht deze questie minlijk geschikt en zijn tot een accoord gekomen en staan toe dat deze ambachtsvrouwe of haar rechtverkrijgenden tolboomen plaats en met tolheffing op gebied van Abcoude St. Pieters gerecht.

2°. Dat zij alle onkosten zullen terugbetalen;

3°. de ambagtsvrouwe van Abcoude Baambrugge zal toestaan dat de gemelde Heeren Decaan en Canunniken der Kerke St. Pieters te Utrecht als ambagts Heeren van Abcoude St. Pieters gerecht benevens de cameraar of rentmeester en de secretaris van voorschreven Capittel de voorschreven tol met rijtuigen of te paard passerend vrij van tolgeld zullen zijn.

gedaan 't Utrecht 20 Oct. 1777.

Doch in 1795 rezen er weer nieuwe moeilijkheden, want in Aug. 1795 schrijven gedeputeerden der representanten 's lands van Utrecht aan den Heer Henrij Bosset Ambachts Heer van Abcoude Baambrugge om de bewijzen van eigendom van een vrijen paardenmarkt en tol zoo spoedig mogelijk ter vergadering van representanten over te leggen, terwijl in Aug. 1796 de

¹⁾ De buitenplaats Holendregt lag aan de noordelijke oever van de rivier de Holendrecht nabij het Abcoudermeer. Jaarboekje 1931.

municipaliteit van Abcoude aan den waarnemer der belangen van Henrij Bosset een dagvaarding zendt dat hij niet moet verpachten de tol of slagboomen en zoo deze reeds geschied mocht zijn deze in te trekken, aangezien ingevolge resolutie de representanten 's lands van Utrecht geauthoriseerd en gequalificeerd zijn tot het verpachten van de tol voor de aanstaande te houden paardenmarkt.

Dit comité tot de zaken van het platteland schrijft daarna aan de municipaliteit van Abcoude dat het toestaat dat de tolboomen door haar verpacht worden mits deponerend de penningen daarvan in de Dorpskas totdat de zaak der Heerlijkheden zal zijn beslist.

Dientengevolge wordt de verpachting gehouden door de municipaliteit van Abcoude, der slagboomen van de op 31 Aug. en 1 Sept. 1797 te houden paardenmarkt. Omtrent de opbrengst dezer verpachtingen worden wij ook ingelicht ¹⁾, voor de markt op 30 en 31 Aug. 1798 was deze *f* 74, voor die op 29 en 30 Aug. 1799 *f* 60 en voor die op 28 en 29 Aug. 1800 *f* 65. De pachter was Mathijs Vermolen, voor Abcoudenaren een zeer bekende naam.

Aangezien de staatsregeling van 1798 in Nederland een einde maakte aan het bestaan der heerlijkheden en daaraan verbonden heerlijke rechten, kon dus de ambachtsheer van Abcoude zijne rechten niet meer uitoefenen. Vandaar dat in 1803 de toenmalige ambachtswrouw Maria Constantia van Berck douarière van wijlen colonel Henrij Bosset aan het departementaal bestuur 's lands van Utrecht requestreert om herstel van haar recht van paardentol en andere heerlijke rechten. Hierop werd gunstig beschikt bij eene dispositie van 22 Sept. 1803 waarin haar het recht van tolheffing toegestaan werd met terugbetaling van de opbrengst van 1796 tot en met 1799.

Hiermede was het voor de ambachtswrouw nog niet afgelopen, want in 1836 rezen er weer nieuwe moeilijkheden en gaf de directeur der diligence van Van Gent en Loos, de Heer van Steenis te Utrecht de opdracht aan de conducteurs om geen tol te betalen bij gelegenheid van de Paardenmarkt, terwijl een hunner zekere Yssenbracht de boom met geweld heeft geopend.

¹⁾ Archief van de Heerlijkheid Abcoude. Rijksarchief depôt te Utrecht portefeuille No. 19.

In het jaar 1848 maakte de grondwet ook aan de uitoefening van het heerlijk recht van tolheffing een einde, zoodat van toen af de Abcouder paardenmarkt eene werkelijk vrije markt was.

Tengevolge van de oorlogsjaren is de markt niet gehouden. Na de capitulatie is zij weer in eere hersteld. Laat ons hopen dat de pogingen om deze markt, die op een ruim 500-jarig bestaan kan terugzien, tot zijn ouden roem terug te brengen, met succes mogen bekroond worden.

Heemstede.

W. H. KOOMANS.

Het 700-jarig bestaan der Gemeente Tienhoven.

De herdenking van het 700-jarig bestaan der Gemeente Tienhoven kan niet anders dan sympathiek zijn aan ieder, die gevoel heeft voor de historie van eigen gebied en woonplaats. Reeds circa veertig jaren geleden gaf G. A. B. Fijnvandraat, zoon van den Hervormden Predikant aldaar, student in de Medicijnen, in druk uit: „Eén en ander uit Tienhoven's verleden". Maar van een historischen inslag in de structuur der Gemeente werd over de geheele linie blijk gegeven in 1938, toen de Laan van Niftarlake een officiële plaats kreeg in de nomenclatuur der gemeentelijke verkeerswegen. En waar het historisch gevoel in deze mate aanwezig is, daar vindt een viering van het 700-jarig bestaan een vruchtbaren bodem.

Als blijvende vrucht van deze herdenking is een boekje verschenen: „Zeven eeuwen Tienhovense Geschiedenis in vogelvlucht", dat als litteratuur betreffende Niftarlake in ons Jaarboekje dient vermeld te worden. Het bestaat uit twee gedeelten: „Herfst in Tienhoven", geschreven door G. C. van 't Einde-van Coeverden en „Tienhoven in de loop van zeventienhonderd jaren" van de hand van W. J. van 't Einde, Tienhoven (Utr.) Augustus 1946. Het voorwoord werd verzorgd door Burgemeester A. A. van den Hoorn, onder wiens auspiciën de historische gedachtenisviering tot volledige ontwikkeling kwam en die bij het eeuwfeest der Gemeente zijn zilveren ambtsjubileum kon inschakelen.

Het spreekt vanzelf, dat thans het ontstaan van Tienhoven belicht dient te worden met gegevens uit genoemd boekje. Zijn gebied zou dan een deel geweest zijn van het oudere Maarsseveen, dat reeds in 1174 wordt vermeld. Herman van Maarssen, Heer van Maarsseveen, verkocht den 6den December 1243 een deel van zijn gebied aan de Utrechtsche Pieterskerk. Dit deel was Decem Mansi groot en werd diensvolgens Tienhoven genoemd, een gebied, groot genoeg voor tien hoven of hoeven.

J. W. VERBURGT.

Over een oud handschrift uit het klooster te Weesp.

Prof. A. van Duinkerken schrijft in de „Tijd“ 18 Mei 1946: Eenige tijd geleden promoveerde te Leiden mejuffrouw Johanna Marie Willeumier-Schalij tot doctor in de letteren op een proefschrift getiteld „Dat Boec der Minnen“, hetwelk de volledige tekstuitgave bevat van een der oudste mystieke prozawerken in de volkstaal der Noordelijke Nederlanden. Hoffmann von Fallersleben meende zelfs, dat het werk nog uit de twaalfde eeuw zou dateeren, doch dit is wel uitgesloten. Ook de schatting van dr. W. de Vreese, die het omstreeks 1280 stelde, gaat te diep in het verleden terug, meent de uitgeefster, die het circa 1350 plaatst. Dan nog blijft het in de Noordelijke Nederlanden een unicum, waaraan vele gegevens te ontleenen zijn omtrent taalgebruik, woordbetekenis, beeldspraak en spelling in het vroege Noord-Nederlandsche proza.

„Dat Boec der Minnen“, bewaard in een handschrift te 's-Gravenhage in de Koninklijke Bibliotheek, is een Nederlandsche bewerking van „Die Rede von den 15 Graden“, omstreeks 1253 of iets vroeger in het gebied van Keulen ontstaan en uit het Rijnland door copieën van klooster tot klooster naar Vlaanderen gekomen, om eindelijk in de Nederlanden een vrij groote populariteit te verwerven. De oorspronkelijke tekst is heel sterk beïnvloed door de geschriften van den heiligen Bernardus, in het bijzonder door diens preeken over het Hooglied en door zijn Verhandeling over de liefde tot God. Grooten invloed heeft het boek niet gehad, doch het is een zeer merkwaardig boek en een belangwekkend document voor de kennis van onze taal. Dat het op behoorlijke wijze gedrukt aan den hedendaagschen lezer werd voorgelegd, kan dezen slechts tot dankbaarheid stemmen. Het handschrift van „Dat Boec der Minnen“, dat zich in de Koninklijke Bibliotheek bevindt, is afkomstig uit het klooster van Sint Jan den Evangelist te Weesp. Omtrent den ouderdom van dit klooster verkeert men in het

onzekere. Het werd bewoond door Zusters des Gemeenen Levens, die omstreeks 1400 den derden regel van Sint Franciscus aannamen. In verband met de publicatie lezen wij elders¹⁾:

Vóór de Reformatie bestonden er te Weesp twee nonnekloosters; te weten: het Oude Convent en het Jonge Convent, welke beiden, volgens Johan Lindeborn, onder het Utrechtsche kapittel behoorden. In het eerste Oude Convent, zoo als De la Torre vermeldt, en door oude brieven en stukken ook bevestigd wordt, woonden eenige Nonnen, welke den derden regel van St. Franciscus naleefden, en het was aan de bescherming van St. Jan den Evangelist opgedragen. Van de stichting van dit klooster is geen bescheid op te sporen²⁾. Dit is echter stellig, dat het in de helft der vijftiende eeuw reeds een aanzienlijk gesticht moet geweest zijn, hetgeen blijkt uit eenen bezegelden brief van Andreas Jansz, Priester, en Adelgonde Claesdochter, Pater en Mater van het oude Convent, van den jare 1458, waarbij het klooster de verpligting heeft aangenomen „die muyren met de booghen ende ronddeelen tusschen Bar- „Tout Tonis en Reijer Hermansz huis en erve“ (zijnde de stadsmuur aan de oude gracht, waar het klooster stond) „„te „maecken ende te houden in goede Raecke ende Regiment, nae „uytwysinghe des brieffs die wij van die stede voors, daaraf „hebben, sonder eeniche arch of list hierinne te trekken, son- „der die steede eenighe Costof te schaede daer af te hebben.“

Tijdens het verblijf van Ds. Frederik Hendrik Gijsbertus van Iterson, die, in 1857, als Predikant bij de Herv. gem. te Weesp was beroepen, is door dezen in het kerkmeesterskantoor van gemelde kerk eene hoogst belangrijke vondst van oude boeken en handschriften gedaan, die nog van vóór den tijd der Kerkhervorming dagteekenen en grootendeels herkomstig zijn uit het Oude Convent der Zusteren in S. Johansklooster te Weesp. Deze boeken- en handschriftenschat, bij niemand bekend, stond in eene open kast, vrij bestoven en als geabandonneerd, en er werd door niemand eenige waarde aan gehecht. De Heer van Iterson heeft, met onberekenbaar veel

¹⁾ Zie: Van der Aa, Aardrijksk. Woordenboek, XII. 216. Archief van Kist en Royaards D. XI.

²⁾ Zie: „De kloosters der oude en nieuwe zusters te Weesp“, in Jaarb. Niftarlake 1928, 1—9, waar men meent dat het klooster in de 14e eeuw is gesticht.

moeite en inspanning, deze geheele verzameling, bestaande uit 57 incunabelen of allereerste drukken en 51 handschriften, onderzocht en doorlezen niet alleen, maar daarvan gemaakt twee catalogi of liever beredeneerde verslagen, waarin met veel zorg al het belangrijke en wetenswaardige in ieder stuk vervat is opgeteekend. „Wat de handschriften aangaat” schrijft van Iterson zelf (2), „meen ik te mogen zeggen, dat ik daarin niets van 't geen er in voorkomt, en schuilt, en dikwijls wegekruipt, heb voorbijgezien en onvermeld gelaten.”

Onder de incunabelen zijn er van hoog typografisch belang; daaronder wordt onder no. 45 van den eenen catalogus vermeld een werk van Petrus Hispanus, *Textus Summularum*, den 26 Mei 1474 te Aalst gedrukt, door Joh. de Westfalia. Om welk boek te zien de Baron de S. Genois, Hoogleeraar en Bibliothecaris te Gent, den Heer van Iterson, die inmiddels naar Arnhem beroepen was, aldaar kwam bezoeken, vragende of het waarheid was, dat hij dat boek had gevonden? — Het is een allerzeldzaamste druk, die aan allen bibliographen onbekend schijnt te zijn geweest, met uitzondering van twee mannen Lambinet en Maittaire, welke laatste het in zijne *Ann. typogr.*, onder den titel van: „*Liber predicabilium*” aanhaalt, hetgeen door de la Serna (die door zijne vooringenomenheid met Theodorus Mertens, welke bij de Belgen algemeen als eerste drukker bekend staat, zich te verre laat vervoeren) euvel wordt opgenomen, daar hij op eene vinnige wijze beweert, dat dit boek nimmer bestaan heeft. Nadat deze verzameling van boeken en handschriften, door den Heer van Iterson onderzocht en daardoor het belangrijke daarvan was aan het licht gekomen, hebben heeren Kerkmeesteren gaarne er voor willen zorgen, dat deze letterkundige schat van nu aan der wetenschap tot belangrijk nut en voordeel zal kunnen verstrekken. Bij besluit van gemelde Heeren is, in 1846, deze geheele verzameling aan de koninklijke bibliotheek ten geschenke gegeven, onder bijvoeging van de twee catalogi, door den Heer van Iterson vervaardigd”.

A. E. R.

Inval der Pruisen in Abcoude.

Het navolgende verhaal is ontleend aan eene lezing in het najaar 1869 door den toenmaligen hoofdonderwijzer H. Breuninghoff te Abcoude in eene vergadering van het „Nul” gehouden. De inhoud er van berust op de mondelinge overlevering aan genoemden onderwijzer, van G. van Mijdrecht ¹⁾ de grootvader van wijlen den bekenden candidaat-notaris te Abcoude den Heer G. van Alewijk.

In Sept. 1787 zond de koning der Pruisen Frederik Willem een leger naar Nederland naar aanleiding van eene belediging zijner zuster Wilhelmina van Pruisen, die de gemalin was van den erfstadhouder Prins Willem V.

Op 15 Sept. 1787 kreeg men te Utrecht de tijding dat de Pruisen de Lek over waren. In allerijl werden toen batterijen opgeworpen aan het Weespertolhek, bij de Duivendrechtsche brug, bij Ouderkerk, Amstelveen en te Halfweg. Ook werden drijvende batterijen op schuiten in gereedheid gebracht, en de landerijen onder water gezet.

Het voornaamste logement was het huis waarin thans de heeren Anderson en Bocxe hun bedrijven uitoefenen.

De stalling met overtuin van dit logement stond in den tuin van wijlen mijn vader, thans tuin van de „Hugo de Vriestichting.”

Nabij de R.K. kerk was de herberg „de Pauw” ²⁾, iets verder lag de buitenplaats met boerenhofstede „Rome” toen toebehoorende aan de juffrouwen Hofman.

Op 20 Sept. 1787 ontmoette de nachtwacht eenige Huzaren die hem bevalen hen naar den schout te brengen, ofschoon de nachtwacht in dat deel van Abcoude liep dat tot de gemeente Abcoude-Baambrugge behoorde, liet hij de schout daarvan, Hancock, slapen en spoedde zich naar schout van Gulpen, wonende in de „Byenkorf” thans bewoond door den Heer van den Akker, dus gemeentelijk in Abcoude-Proostdij.

Door de Huzaren werd toen aan schout van Gulpen gevraagd of er te Abcoude gewapende burgers waren en of de weg naar Ouderkerk vrij was, waarop deze verklaarde dat in de nabijheid geen versterkingen waren aangelegd of militairen gelegerd waren. Dit moest hij onder eede bevestigen.

¹⁾ G. van Mijdrecht geb. te Abcoude 7 Juli 1775 † te Abcoude 9 Febr. 1872.

²⁾ Zie „Abcouder Paardenmarkt” in dit jaarboekje.

Ongelukkigerwijze was diezelfde nacht eene patrouille Huzaren uit Ouderkerk vertrokken om den omtrek te verkennen en te onderzoeken hoever de Pruisen waren. Toen deze patrouille de Heinkuitenbrug genaderd was, stiet zij op de Duitse patrouille die zich naar Ouderkerk wilde begeven; het kwam tot vechten bij welke gelegenheid één Pruis sneuvelde en de anderen overhaast terugtrokken.

De patrouille uit Ouderkerk bezette toen Abcoude en gebruikte de toren als hoofdwacht. Men was toen tamelijk gerust in Abcoude. Doch die rust duurde niet lang, want een schel gefluit van de toren deed zich hooren en de nadering van een groot aantal Pruisen kennen. De bezetting haastte zich naar Ouderkerk. Nu was Abcoude in rep en roer; wat vluchten kon ging weg. En wat stond Abcoude te wachten, welks schout natuurlijk in de oogen der Pruisen hen verraden had.

Ds. van de Pol was één der eersten die vertrok, bijgestaan door den schoolmeester Visser. Schout van Gulpen kon ternauwernood een boerenwagen krijgen om te vluchten. Ook de bewoners van Binnenrust, zoowel als schout Hancock, die het huis bewoonde van de tegenwoordige „Hugo de Vries“-stichting en de bewoners van het huis, tegenwoordig bewoond door den Heer Heuvelink, waren insgelijks gevlucht.

Spoedig trokken de Pruisen onder bevel van Generaal von Kleijst in Abcoude, die zijn hoofdkwartier vestigde in het huis van schout Hancock.

In deze benarde omstandigheden werden verscheidene bewoners in moeilijkheden gewikkeld door een kapper en pruikenmaker, die prinsgezind was. Hij maakte den Generaal de namen der inwoners bekend die de partij der patriotten aanhingen en van hen die vrienden van den Heer schout van Gulpen waren. Hunne huizen werden dan ook dadelijk geplunderd. Dit lot onderging ook de Byenkorf en Binnenrust, dat daardoor zooveel geleden had, dat men het in 1806 geheel afbrak en opnieuw opbouwde, en het huis van den heer Heuvelink.

De officieren namen hun intrek in het bovengenoemde logement, het huis van den Heer Heuvelink werd paardenstal en Binnenrust kazerne, terwijl ook in de leegstaande huizen soldaten hun intrek namen.

De volgende drie dagen dienden opnieuw tot plunderen.

Pastorieën en kerken werden echter gespaard. Voor de Pastorieën en de torendeur had de bevelhebber een bord doen plaatsen waarop stond: bedienaars van het huis Gods en „het huis des Heeren.”

Nadat het hoofdkwartier gevestigd was, was men er op bedacht geschut van Weesp te laten komen, waartoe reeds vergeefsche pogingen waren aangewend.

De Geindijk was in zoo'n slechten toestand zoodat die eerst verbeterd moest worden. Daarvoor gebruikte men de soldaten en gerequireerde burgers en boeren benevens hun paarden en wagens, ook levensmiddelen werden gerequireerd. De burgers met hunne paarden en wagens werden des nachts bewaakt in een stal achter het huis van den Heer den Hertog in de Kerkstraat.

Nadat de artillerie was aangekomen en de legerafdeeling van Generaal von Kleijst gereed was, gaf deze daarvan kennis aan den opperbevelhebber den Hertog van Brunswijk, die zijn hoofdkwartier te Leiden had. Deze zou vandaar optrekken naar Halfweg en Amstelveen, terwijl Generaal von Kleijst bevel kreeg om in 3 afdeelingen aanvallenderwijs te werk te gaan en gelijktijdig optrekken naar het Weesper tolhek, de Duivendrechtsche brug en Ouderkerk. Op alle drie plaatsen werd de aanval afgeslagen omdat alleen de hoofdwegen te gebruiken waren, daar de omliggende polders onder water gezet waren.

Twee malen achtereen waagde men een aanval op de Duivendrechtsche brug, zoodat men besloot bij Ouderkerk door te breken. Voorbij de Voetangel werd een batterij opgericht, doch van af het Portugeesch Israëlietische kerkhof te Ouderkerk beschoten de verdedigers ieder die het waagde te naderen. De dooden werden aldaar begraven en gekwetsten naar de pastorie van den predikant te Abcoude gebracht. Generaal von Kleijst verzocht door bemiddeling van de dienstbode Ds. van de Pol terug te komen en zijne roeping te komen vervullen. Deze gaf daaraan gevolg. Onder de gekwetsten die in de pastorie stierven behoorde de officier van Gezondheid Neisse, geboren te Breslau. Hij ligt in de kerk nabij de ouderlingenbank begraven.

Abcoude is er dus in 1787 tamelijk goed afgekomen, in elk geval veel beter dan bij den inval der Franschen in het jaar 1672.

